

УДК 94(477.83):378.6(477.83-21)"1946/1949"
DOI: 10.24919/2312-2595.6/48.228501

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100; доцент кафедри мобілізаційної, організаційно-штатної, кадрової роботи та оборонного планування, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів, Україна, індекс 79026 (vilnickiy@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4969-052X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/H-4431-2017>

ScopusID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203399830>

Наталія КАНТОР

кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри правознавства, соціології та політології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (natali.kantor@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9533-0851>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/B-6190-2019>

Тарас БАТЮК

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

Бібліографічний опис статті: Ільницький, В., Кантор, Н., & Батюк, Т. (2021). Повсякденне життя у Дрогобицькому учительському інституті: новий документ до історії (1946–1949). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 6/48, 342–364. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228501>.

© Василь Ільницький, Наталія Кантор, Тарас Батюк, 2021

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ У ДРОГОБИЦЬКОМУ УЧИТЕЛЬСЬКОМУ ІНСТИТУТІ: НОВИЙ ДОКУМЕНТ ДО ІСТОРІЇ (1946–1949)

Анотація. *Мета статті* – опублікувати і проаналізувати підпільний документ із Лапаївського архіву «Репортаж про життя в державному учительському інституті в м. Дрогобич» (1949) як джерело до історії повсякденного життя як у Дрогобицькому учительському інституті зокрема, так і в Західній Україні – загалом. **Методологія дослідження** – принципи науковості, об'єктивності, історизму, методи зовнішньої та внутрішньої критики джерел. **Наукова новизна** полягає у тому, що до наукового обігу вперше вводиться досі невідомий документ про повсякденне життя у Дрогобицькому учительському інституті (1949) і здійснюється його аналіз. **Висновки.** Отже, публікований документ («Репортаж про життя в державному учительському інституті в м. Дрогобич») є важливим джерелом до вивчення історії повсякдення не лише Дрогобицького інституту (1948–1949 р.), але й цілої Західної України. Він зберігається в Архіві Центру дослідження визвольного руху (фонд 63, том 4, аркуш 1–4). Автор документа – референт пропаганди Дрогобицького нарайонного проводу ОУН Й. Лужецький-«Камінь» (який у цьому документі підписався одним із псевд «5-ТР»). Сам документ був підготовлений 9 серпня 1949 р. Хоча до нього увійшли інформаційні донесення за 1948 р. – першу половину 1949 р. У виданні максимально збережено лексику, авторські та редакторські особливості джерел. Без змін подано власні та географічні назви. Виправленню підлягали лише найбільш очевидні граматичні огріхи. Кожен документ супроводжується легендою, в якій зазначено місце його зберігання (назва архіву, номер фонду, опису, справи, аркушів).

Ключові слова: повсякденне життя; Дрогобицький учительський інститут; ОУН; Й. Лужецький; тактична схема «Олеґ».

Vasyl ILNYTSKYI

PhD hab. (History), Professor, Head of the Department of History of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100; Associate Professor, Department of Mobilization, Personnel and Human Resources Management and Defense Planning, Hetman Petro Sahaidachnyi National Ground Forces Academy, 32, Heroyiv Maydana Str., Lviv, Ukraine, postal code 79026 (vilnickiy@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4969-052X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/H-4431-2017>

ScopusID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203399830>

Nataliya KANTOR

PhD (Law), Associate Professor, Department of Law, Sociology and Political Sciences, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (natali.kantor@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9533-0851>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/B-6190-2019>

Taras BATIUK

PhD (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

To cite this article: Ilnytskyi, V., Kantor, N., & Batiuk, T. (2021). Povsiakdenne zhyttia u Drohobyskomu uchytelskomu instytutu: novyi dokument do istorii (1946–1949) [Everyday life in Drohobych Teacher's Institute: a new document in history (1946–1949)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 6/48, 342–364. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228501> [in Ukrainian].

EVERYDAY LIFE IN DROHOBYCH TEACHER'S INSTITUTE: A NEW DOCUMENT IN HISTORY (1946–1949)

Summary. *The purpose of the article is to publish and analyze an underground document from the Lapayev Archive "Report on Life at the State Teachers' Institute in Drohobych" (1949) as a source for the history of everyday life at the Drohobych Teachers' Institute in particular and in Western Ukraine in general. Research methodology – the principles of science, objectivity, historicism, methods of external and internal criticism of sources. The scientific novelty is*

that for the first time a hitherto unknown document on everyday life at the Drohobych Teachers' Institute (1949) is introduced into scientific circulation and its analysis is carried out. **Conclusions.** Thus, the published document ("Report on Life at the State Teachers' Institute in Drohobych") is an important source for studying the everyday history not only of the Drohobych Institute (1948–1949), but also of the whole of Western Ukraine. It is stored in the Archives of the Center for the Study of the Liberation Movement (Fund 63, Volume 4, Sheet 1–4). The author of the document is the propaganda officer of the Drohobych OUN supra-district leadership J. Luzhetsky-"Stone" (who in this document signed one of the pseudonyms "5-TR"). The document itself was prepared on August 9, 1949. Although it includes information reports for 1948 – the first half of 1949. Note that the published documents are an important source for a comprehensive study of everyday life Drohobych Institute (1948–1949) in particular and postwar life residents of the Western Ukraine in general. The vocabulary, author's and editorial features of the sources are preserved in the publication as much as possible. Own and geographical names are given without changes. Only the most obvious grammatical flaws could be corrected. Each document is accompanied by a legend, which indicates the place of storage of the document (name of the archive, fund number, description, case, sheets).

Key words: everyday life; Drohobych Teachers' Institute; OUN; J. Luzhetsky; tactical scheme "Oleg".

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігається активне звернення вчених-гуманітаріїв до історії повсякдення. Такі тенденції у сучасних дослідженнях є актуальним та закономірним явищем. Можна сказати, що й навіть дещо запізнали. Історія повсякденного життя різних соціальних груп і верств: селян, робітників, інтелігенції, духовенства, номенклатури, учнівської та студентської молоді, поряд із дослідженням політичної, сприятиме усесторонній реконструкції історії України. Поява нових джерел завжди сприймається дослідниками із великим піднесенням, оскільки потенційно дозволяє закрити «білі плями», які через відсутність інформації ще досі залишаються. Саме до таких джерел належить нещодавно виявлений документ про налагодження навчання та роботи у Дрогобицькому учительському інституті (1948–1949).

Аналіз досліджень. Окремі аспекти повсякденного життя мешканців Західної України частково знайшли висвітлення в узагальнювальних дослідженнях В. Барана та В. Даниленка (Баран & Даниленко, 1999), І. Біласа (Білас, 1994а, 1994b), Д. Веденєєв і Г. Биструхін (Веденєєв & Биструхін, 2007), Т. Вронської та С. Гальченко (Вронська & Гальченко, 2011), В. Даниленка (Даниленко, 2010), А. Кентія (Кентій, 1999), Ю. Киричука (Киричук, 2003), І. Патриляка (Патриляк, 2012), А. Руснеченка (Русначенко, 2002), В. Смолія (Смолій, 2006) та ін. Водночас досліджувалося повсякдення окремих верст і груп населення. Зокрема, ці питання відображені у працях Я. Антонюка (Антонюк, 2013, 2016), М. Гавришко (Гавришко, 2015, 2016), В. Голубка і А. Середняка (Голубко & Середняк, 2007), В. Ільницького (Ільницький, 2016), О. Ісайкіної (Ісайкіна, 2005), Л. Ковпак (Ковпак, 2003), О. Коляструк (Коляструк, 2012), О. Малярчука (Малярчук, 2006–2007), Г. Стародубець (Стародубець, 2005, 2008), О. Янковської (Янковська, 2010). Безпосередньо повсякдення у молодіжному середовищі Дрогобиччини вивчали В. Ільницький, М. Галів, М. Ярушак (Ільницький, 2017, 2019; Ільницький & Галів, 2015; Ільницький & Ярушак, 2020). Однак повсякдення Дрогобицького учительського інституту комплексно не вивчалось.

Мета статті – опублікувати і проаналізувати підпільний документ із Лапаївського архіву «Репортаж про життя в державному учительському інституті в м. Дрогобич» (1949) як джерело до історії повсякденного життя у Дрогобицькому учительському інституті зокрема, так і в Західній Україні – загалом.

Виклад основного матеріалу. Документ «Репортаж про життя в державному учительському інституті в м. Дрогобич» розміщений на чотирьох аркушах. Матеріали були зібрані та упорядковані підпільником на псевдо «5-ТР». Під цим псевдом нам відомий референт пропаганди Дрогобицького надрайонного проводу ОУН Йосиф Лужецький-«Камінь»¹. У документі міститься точна

¹ Лужецький Йосиф Васильович («Камінь», «Підкова», «Тарас», «948-ЛК», «5-ТР»; 1923 (1924), с. Ступниця Дрогобицького р-ну Львівської обл. – 19.11.1951, с. Райлів Стрийського р-ну Львівської обл.). Навчався у Самбірській гімназії, згодом закінчив 5 семестрів Львівської політехніки. Референт пропаганди Самбірського районного проводу ОУН (04–09.1945), працівник (вишкільник) референтури пропаганди Самбірського надрайонного проводу ОУН (09.1945–?),

дата його укладення – 9 серпня 1949 р. Відповідно інформація у ньому сконцентрована за 1948–1949 рр.

Українські націоналісти приділяли значну увагу вихованню молодого покоління, розуміли, що саме молодь є фундаментом, на якому будуватиметься майбутня держава. Буквально із перших речень документа наглядно бачимо акцент на роботу із молоддю – «від виховання молоді, залежить історичне існування будь-якого народу». «І московсько-большевицька кліка, для якої нестерпним є самостійне політичне існування українського народу, в скаженій гонитві за новим зразком московського патріота серед під'яремних Москвою народів і, насамперед, українського народу, старається всіми способами перевиховати українську молодь, головню середньошкілну і студентську на будівників московсько-большевицької імперії» (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 1). При цьому Й. Лужецький наголошує на «гонитві за організуванням якнайбільшого числа студентів Дрогобицького учительського інституту в лави комсомолу». Відзначає, що політичній складовій надається більшого значення ніж самому навчанню («Що ж говорити про обов'язковість висококваліфікованих кадрів майбутніх учителів, коли німецьку мову можна замінити співом, що є до вибору студентам» (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 1)). Підкреслює й переповнення інституту (у листопаді 1944 р. відновив роботу Дрогобицький учительський інститут у складі трьох факультетів: історичного, фізико-математичного, мови і літератури) приїжджими кадрами як серед студентів, так і серед викладачів (зі Сходу та Росії), натомість відсоток студентів-галичан був незначний. Відтак автор документа стверджує, що через таку ситуацію студенти-галичани не мали впливу на вибір тієї чи тієї дисципліни (в результаті студенти зі Сходу подали заяву директору інституту із «вимогою викладати спів замість німецької мови»). Ситуація на цьому не зупинилася, а пішла й далі. Як приклад наводиться випадок, коли на початку квітня 1949 р. 10 студентів (росіян і уродженців Східної України)

водночас в.о. референта пропаганди Самбірського району. Референт пропаганди Старосамбірського районного проводу ОУН (? – I пол. 1948), референт пропаганди Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (I пол. 1948–05.1951). Організаційний референт Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (1948–1951). Провідник Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (05–11.1951).

вимагали від викладача німецької мови В. Регея здійснювати переклад із німецької на російську мову. Однак студенти-галичани різко заперотестували проти цього – відбулася гостра дискусія. Викладач погодився перекладати українською та російською («Чергові лекції німецької мови мали характер уроків трьох мов» (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 1)). Містить документ і різко негативні характеристики окремих студентів: «Адикивич Ярослава, українка з с. Солець Дрогобицького р-ну, замешкала в с. Раневичі цього ж р-ну, аморальна, любовниця кандидата в партію Савченка. ... Свою приналежність до комсомолу маскує вона різними гучними протибольшевицькими виступами» (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 1).

Однак автора підпільного документа турбувало навіть не стільки використання російської мови як залучення молоді до комсомолу. Особливою активністю у цьому напрямі автор документа виокремлює трьох студентів – кандидатів у члени партії (наприклад, один із них – Савченко – «українець із СУЗ, гордий, неприступний, що з студентами з СУЗ не хоче говорити»). У документі наводяться прізвища осіб, які вступили у комсомол та дається їхня характеристика («Малиш Андрій, коло 23 років життя, українець із СУЗ, дуже дурненький, але відмінник по большевицькому зразку. ... Він вернув з армії, рветься до всієї большевицької роботи, хотів би сам перевиховати якнайскоріше цілу Україну; це тип справжнього большевика у боротьбі з бандерівським рухом. Але це не даром – він одержує стипендію» (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 1)).

За звітом Й. Лужецького, у лютому 1949 р. розпочалася широкомасштабна акція залучення молоді до комсомолу. Головна робота покладалася на старост курсів, які після закінчення занять проводили збори, на яких були присутні відповідальні обласні працівники. Наголошувалося на проведенні цієї кампанії під моральним тиском, навіть мали місце виключення з інституту студентів, які найактивніше супротивлялися вступу в комсомол (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 3). Для включення студентів у комсомол із ними проводили «аргументовані» розмови і у дирекції інституту. Одним із методів боротьби із комсомольськими активістами студенти просто розривали із ними дружні стосунки, висміювали їх, за що отримували попередження та догани (автор наводить конкретні приклади) (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 3).

Відповідно до інформації автора документа, студентам заборонялося носити хрестики та медальйони, відвідувати церкву, а прізвиська «порушників» (віруючих) у вигляді насмішок публікували у стінгазетах. При цьому Й. Лужецький не тільки констатує факти, але й аналізує мету проведення кожного заходу. Щодо останнього – «щоб засимілювати українське студентство на Дрогобиччині і створити з його російську радянську людину, советського церковного атеїста» (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 3). Мали місце випадки відрахування студентів через невідвідування занять під час Воскресіння Христового. Водночас автор документа переконаний, що навіть такий тиск не був здатний знищити патріотичні та духовні переконання студентства. Навіть більше – підтверджується природний закон – чим більша акція, тим більша реакція.

Наголошується в документі й на катастрофічному браку місця у студентському гуртожитку та проживання у скрутних матеріальних обставинах, оскільки стипендії отримували тільки повні відмінники (із приміткою автора – ті, які ведуть політичну роботу). Довідуємося із цього документа і про те, що норма отримання стипендії повними відмінниками була введена у 1948 р. Водночас навіть тим, хто її отримував (220–250 крб)) все одно не вистачало на прожиття (15 крб проживання у гуртожитку, 25 коп. склянка чаю у їдальні, 10 коп. булочка, 2 крб «тарілка супу», 1,6 крб «тарілка борщу»).

Мав інформацію автор документа і про необ'єктивне оцінювання – студенти-комсомольці отримували вищі оцінки. Наводився перелік викладачів, які допускали такі вчинки та давалася їм негативна характеристика. Були також випадки праці в інституті викладачів без відповідних професійних якостей – «які дуже слабо орієнтуються у викладуваному матеріалі, через, що червоніють перед студентами і компрометуються. Водночас наводяться імена із характеристиками викладачів, які не займаються побороюванням бандерівського руху. Вони є шановані студентами за свою поведінку і справжню працю для добра молоді. В більшості випадків такі викладачі є переслідувані большевицьким охвістям. До цієї категорії викладачів слід зачислити: ... Регея – викладач німецької мови, директор заочного відділу, дуже ввіч-

ливий і інтелігентний, українець з ЗУЗ, коло 45–50 років життя, безпартійний» (АЦДВР, ф. 63, т. 4, арк. 4).

Правда, серед характеризованих викладачі тільки гуманітарії, натомість природничників підпільний автор не називає.

Окремо заслуговує і наголосу мова документа. Автор репортажу використовує цікаві вислови автора документа: «яничарський комсомол», «чесна українка», «дуже дурненький, але відмінник по большевицькому зразку», «гонитва за організуванням якнайбільшого числа студентів», «позбутися з інституту впертого "інородца"», «веде патріотичне студентство боротьбу з комсомольськими ренегатами» тощо.

Вражає також поінформованість автора документа, що однозначно свідчить про широку мережу інформаторів із студентського середовища і, можливо, навіть викладацького, які надавали такі відомості.

Висновки. Отже, публікований документ («Репортаж про життя в державному учительському інституті в м. Дрогобич») є важливим джерелом до вивчення історії повсякдення не лишень Дрогобицького інституту (1948–1949), але й цілої Західної України. Він зберігається в Архіві Центру дослідження визвольного руху (фонд 63, том 4, аркуш 1–4). Автор документа – референт пропаганди Дрогобицького надрайонного проводу ОУН Й. Лужецький-«Камінь» (який у ньому підписався одним із псевд 5-ТР»). Сам документ був підготовлений 9 серпня 1949 р. Хоча до нього увійшли інформаційні донесення за 1948 – першу половину 1949 р. У виданні максимально збережено лексику, авторські та редакторські особливості джерел. Без змін подано власні та географічні назви. Виправленню підлягали лише найбільш очевидні граматичні огріхи. Кожен документ супроводжується легендою, в якій зазначено місце зберігання документа (назва архіву, номер фонду, опису, справи, аркушів).

Джерела та література

Антонюк, Я. (2013). *СБ ОУН (б) на Волині та Західному Поліссі (1946–1951 рр.)*. Луцьк: Ключі.

Антонюк, Я. (2016). «Повстанські дантисти»: лікування зубів у підпіллі ОУН–УПА. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*, 2, 65–72.

- Антонюк, Я., & Кисляк, П.** (2009). Психологічний аналіз проявів жорстокості в боротьбі СБ ОУН (б) із сексотством на території Волині в післявоєнний період (1944–1951 рр.). *Історичні студії Волинського національного університету ім. Л. Українки*, 2, 43–47.
- АЦДВР – Архів Центру дослідження визвольного руху.
- Баран, В., & Даниленко, В.** (1999). *Україна в умовах системної кризи (1946–1980 рр.)* (Т. 13). Київ: Альтернативи. (Серія «Україна кризь віки»).
- Білас, І.** (1994а). *Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз* (Книга перша). Київ: Либідь: Військо України.
- Білас, І.** (1994б). *Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз* (Книга друга). Київ: Либідь: Військо України.
- Веденєв, Д.В., & Биструхін, Г.С.** (2007). *Двобій без компромісів. Про-тиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки*. Київ: К.І.С.
- Вронська, Т., & Гальченко, С.** (2011). Обличчя визволених міст України після окупації і життєві стратегії городян (1943–1945 рр.). *Україна у Другій світовій війні: погляд з XXI століття: історичні нариси* (Кн. 2, с. 631–660). Київ: Наукова думка.
- Гавришко, М.** (2015). Гендерні аспекти сексуальної моралі в ОУН і УПА у 1940–1950-х роках. *Український визвольний рух*, 20, 199–212.
- Гавришко, М.** (2016). Чоловіки, жінки й насильство в ОУН та УПА в 1940–1950-х рр. *Український історичний журнал*, 4, 89–107.
- Голубко, В., & Середняк, А.** (2007). Західноукраїнський селянин в умовах комуністичного режиму 1939–1953 рр.: пристосування та спротив. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*, 34, 269–289.
- Даниленко, В.** (2010). *Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)* (Кн. 2 (3)). Київ: Інститут історії України НАН України.
- Ільницький, В.** (2016). *Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954)*. Дрогобич: Посвіт.
- Ільницький, В.** (2017). Діяльність молодіжних націоналістичних організацій у Дрогобичі (1945–1952). *Дрогобицький краєзнавчий збірник, спецвипуск III*, 300–311.
- Ільницький, В.** (2019). Молодіжна націоналістична організація у Дрогобицькому учительському інституті. *Літопис Бойківщини: журнал, присвячений дослідям історії, культури і побуту бойківського племені*, 1/96 (107), 79–86.

- Ільницький, В., & Галів, М.** (2015). До історії діяльності молодіжних українських націоналістичних організацій на Дрогобищині: нове документальне свідчення. *Дрогобицький краєзнавчий збірник, спецвипуск II*, 475–485.
- Ільницький, В., & Ярушак, М.** (2020). До історії діяльності молодіжних націоналістичних організацій у Дрогобицькій сільсько-господарській школі та Дрогобицькому нафтовому технікумі (1950–1951). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 5/47, 208–228. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.5/47.217759>.
- Ісайкіна, О.Д.** (2005). *Побут і дозвілля міського населення України в повоєнний період (1945–1955 рр.)*. (Автореф. дис. ... канд. іст. наук). Переяслав-Хмельницький.
- Кентій, А.** (1999). *Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946–1956 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України.
- Киричук, Ю.** (2003). *Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика*. Львів: Добра справа.
- Ковпак, Л.В.** (2003). *Соціально-побутові умови життя населення України у другій половині ХХ ст. (1945–2000 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України.
- Коляструк, О.А.** (2012). Повсякденне життя українського суспільства у перші повоєнні роки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія «Історія»*, 20, 131–136.
- Малярчук, О.** (2006–2007). Галицький національний кетман: село в ідеологічній війні з партійно-радянським тоталітаризмом. *Галичина: Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*, 12–13, 157–166.
- Патриляк, І.** (2012). *«Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.)*. Львів: Часопис.
- Русначенко, А.** (2002). *Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках*. Київ: Університетське видавництво «Пульсар».
- Смолій, В.** (2006). *Історія українського селянства: нариси* (Т. 1–2; Т. 2). Київ: Наукова думка.
- Стародубець, Г.** (2005). Організація медико-санітарної служби у повстанському заплілі (друга половина 1943–1944 рр.). *Наукові записки з української історії*, 17, 199–204.

- Стародубець, Г.** (2008). *Генеза українського повстанського заплілля*. Тернопіль: Підручники і посібники.
- Янковська, О.** (2010). Повсякденне життя громадян УРСР як втілення політики держави (1945–1953 рр.). *Історія повсякденності: теорія та практика*: матеріали Всеукр. наук. конф. (с. 176–168).

References

- Antoniuk, Ya.** (2013). *SB OUN (b) na Volyni ta Zakhidnomu Polissi (1946–1951 rr.) [SB OUN (b) in Volyn and Western Polissya (1946–1951)]*. Lutsk: Kliuchi [in Ukrainian].
- Antoniuk, Ya.** (2016). «Povstanski dantysty»: likuvannia zubiv u pidpilli OUN–UPA [“Insurgent dentists”: dental treatment in the OUN–UPA underground]. *Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny – Current issues of social sciences and history of medicine*, 2, 65–72 [in Ukrainian].
- Antoniuk, Ya., & Kysliak, P.** (2009). Psyholohichniy analiz proiaviv zhorstokosti v borotbi SB OUN (b) iz seksotstvom na terytorii Volyni v pisliavoiennyi period (1944–1951 rr.) [Psychological analysis of manifestations of cruelty in the struggle of the OUN (b) Security Service against sexism on the territory of Volyn in the postwar period (1944–1951)]. *Istorychni studii Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni L. Ukrainky – Historical Studies of Volyn National University named after L. Ukrainka*, 2, 43–47 [in Ukrainian].
- ATsDVR – Arkhiv Tsentru doslidzhennia vyzvolnoho rukhu [Archive of the Center for the Study of the Liberation Movement] [in Ukrainian].
- Baran, V., & Danylenko, V.** (1999). *Ukraina v umovakh systemnoi kryzy (1946–1980 rr.) [Ukraine in the conditions of systemic crisis (1946–1980)]*. (Vol. 13). Kyiv: Alternatyvy. (Seriiia «Ukraina kriz viky») [in Ukrainian].
- Bilas, I.** (1994a). *Represyвно-karalna systema v Ukraini 1917–1953: suspilno-politychnyi ta istoryko-pravovyi analiz [The repressive system in Ukraine in 1917–1953: Socio-political and historical-legal analysis]*. (Vol. 1). Kyiv: Lybid: Viisko Ukrainy [in Ukrainian].
- Bilas, I.** (1994b). *Represyвно-karalna systema v Ukraini 1917–1953: suspilno-politychnyi ta istoryko-pravovyi analiz [The repressive system in Ukraine in 1917–1953: Socio-political and historical-legal analysis]*. (Vol. 2). Kyiv: Lybid: Viisko Ukrainy [in Ukrainian].
- Viedienieiev, D.V., & Bystrukhin, H.S.** (2007). *Dvobii bez kompromisiv. Protyborstvo spetspidrozdiliv OUN ta radianskykh syl spetsoperatsii. 1945–1980-ti roky [An Uncompromising Combat. The Opposition of*

- Special Subdivisions of OUN with Soviet Special Operations Forces. 1945–1980*]. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Vronska, T., & Halchenko, S.** (2011). Oblychchia vyzvolenykh mist Ukrainy pislia okupatsii i zhyttievi stratehii horodian (1943–1945 rr.) [Faces of the liberated cities of Ukraine after the occupation and life strategies of the citizens (1943–1945)]. *Ukraina u Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia: istorychni narysy – Ukraine in the Second World War: a look from the XXI century: historical essays* (Vol. 2, pp. 631–660). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Havryshko, M.** (2015). Henderni aspekty seksualnoi morali v OUN i UPA u 1940–1950-kh rokakh [Gender aspects of sexual morality in the OUN and UPA in the 1940s and 1950s]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh – Ukrainian liberation movement*, 20, 199–212 [in Ukrainian].
- Havryshko, M.** (2016). Choloviky, zhinky y nasylstvo v OUN ta UPA v 1940–1950-kh rr. [Men, women and violence in the OUN and UPA in the 1940s and 1950s]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 4, 89–107 [in Ukrainian].
- Holubko, V., & Seredniak, A.** (2007). Zakhidnoukrainskyi selianyn v umovakh komunistychnoho rezhymu 1939–1953 rr.: prystosuvannia ta sprotyv [Western Ukrainian Peasant in the Conditions of the Communist Regime of 1939–1953: Adaptation and Resistance]. *Istoriia Ukrainy: malovidomi imena, podii, fakty – History of Ukraine: little-known names, events, facts*, 34, 269–289 [in Ukrainian].
- Danylenko, V.** (2010). *Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druga polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.)* [Post-war Ukraine: essays on social history (second half of the 1940s – mid-1950s)]. (Vol. 2 (3)). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V.** (2016). *Karpatskyi kraj OUN v ukrainskomu vyzvolnomu rusi (1945–1954)* [The OUN Carpathian region in ukrainian liberation movement (1945–1954)]. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V.** (2017). Diialnist molodizhnykh natsionalistychnykh orhanizatsii u Drohobychi (1945–1952) [Activities of youth nationalist organizations in Drohobych (1945–1952)]. *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobych Regional Studies, spetsvypusk III*, 300–311 [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V.** (2019). Molodizhna natsionalistychna orhanizatsiia u Drohobyskomu uchytelskomu instytuti [Youth nationalist organization at the Drohobych Teachers' Training Institute]. *Litopys Boikivshchyny: zhurnal, prysviachenyi doslidam istorii, kultury i pobutu boikivskoho plemeny – Chronicle of Boykivshchyna: a journal devoted to experiments in the history, culture, and way of life of the Boyko tribe*, 1/96 (107), 79–86 [in Ukrainian].

- Ilnytskyi, V., & Haliv, M.** (2015). Do istorii diialnosti molodizhnykh ukrainskykh natsionalistychnykh orhanizatsii na Drohobychchyni: nove dokumentalne svidchennia [To the history of activity of youth Ukrainian nationalist organizations in Drohobych region: a new documentary evidence]. *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobych Regional Studies, spetsvyypusk II*, 475–485 [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V., & Yarushak, M.** (2020). Do istorii diialnosti molodizhnykh natsionalistychnykh orhanizatsii u Drohobyt'skii silskohospodarskii shkoli ta Drohobyt'skomu naftovomu tekhnikumy (1950–1951) [To the history of the activities of youth national organizations in the Drohobych Agricultural School and the Drohobych Oil College (1950–1951)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 5/47, 208–228. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.5/47.217759> [in Ukrainian].
- Isaikina, O.D.** (2005). *Pobut i dozvillia miskoho naseleattia Ukrainy v po-voienni period (1945–1955 rr.)* [Life and leisure of the urban population of Ukraine in the postwar period (1945–1955)]. (Extended abstract of candidate's thesis). Pereiaslav-Khmelnitskyi [in Ukrainian].
- Kentii, A.** (1999). *Narys borotby OUN-UPA v Ukraini (1946–1956 rr.)* [An outline of the struggle of OUN-UPA in Ukraine (1946–1956)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Kyrychuk, Yu.** (2003). *Ukrainskyi natsionalnyi rukh 40–50-kh rokiv XX stolittia: ideolohiia ta praktyka* [Ukrainian Nationalist Movement of 1940s – 1950s: Ideology and Practice]. Lviv: Dobra sprava [in Ukrainian].
- Kovpak, L.V.** (2003). *Sotsialno-pobutovi umovy zhyttia naseleattia Ukrainy u druhi polovyni XX st. (1945–2000 rr.)* [Socio-living conditions of the population of Ukraine in the second half of the twentieth century (1945–2000)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Koliastruk, O.A.** (2012). Povsiakdenne zhyttia ukrainskoho suspilstva u pershi povoienni roky [Everyday life of Ukrainian society in the first postwar years]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. M. Kotsiubynskoho. Serii «Istorii» – Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubynsky*, 20, 131–136 [in Ukrainian].
- Maliarchuk, O.** (2006–2007). Halytskyi natsionalnyi ketman: selo v ideolohichnii viini z partiino-radianskym totalitaryzmom [Galician National Ketman: a village in an ideological war with party-Soviet totalitarianism]. *Halychyna: Vseukrainskyi naukovyi i kulturno-prosvitnii kraie-*

znavchy chasopys – Galicia: All-Ukrainian scientific and cultural-educational local lore journal, 12–13, 157–166 [in Ukrainian].

- Patryliak, I.** (2012). *«Vstan i borys! Slukhai i vir...»: ukrainske natsionalistychne pidpillia ta povstanskyi rukh (1939–1960 rr.)* [“Stand up and fight! Listen and believe...”: the Ukrainian nationalist underground and insurgent movement (1939–1960)]. Lviv: Chasopys [in Ukrainian].
- Rusnachenko, A.** (2002). *Narod zburenyi: Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini y natsionalni rukhy oporu v Bilorusii, Lytvi, Latvii, Estonii u 1940–50-kh rokakh* [The Revolted People: National liberation movement in Ukraine and national resistance movements in Belarus, Lithuania, Latvia, and Estonia in the 1940s – 1950s]. Kyiv: Universytetske vydavnytstvo «Pulsary» [in Ukrainian].
- Smolii, V.** (2006). *Istoriia ukrainskoho selianstva* [History of the Ukrainian peasantry]. (Vols. 1–2; Vol. 2). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Starodubets, H.** (2005). *Orhanizatsiia medyko-sanitarnoi sluzhby u povstanskomu zapilli (druha polovyna 1943–1944 rr.)* [Organization of the medical and sanitary service in the insurgent garrison (second half of 1943–1944)]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii – Scientific notes on Ukrainian history*, 17, 199–204 [in Ukrainian].
- Starodubets, H.** (2008). *Heneza ukrainskoho povstanskoho zapillia* [The genesis of the Ukrainian insurgent stronghold]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].
- Yankovska, O.** (2010). *Povsiakdenne zhyttia hromadian URSS yak vtilennia polityky derzhavy (1945–1953 rr.)* [Everyday life of the citizens of the USSR as the embodiment of state policy (1945–1953)]. *Istoriia povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukrainskoi naukovoï konf. – History of everyday life: theory and practice: materials of the All-Ukrainian scientific conference*. (pp. 176–168) [in Ukrainian].

Документ

РЕПОРТАЖ

про життя в державному учительському інституті
в м. Дрогобич

Відомо, що майбутнє кожного народу умістовлене в його молоді. Від виховання молоді залежить історичне існування будь-якого народу. І московсько-більшевицька кліка, для якої нестерпним є самостійне політичне існування українського народу, в скаженій гонитві за новим зразком московського патріота серед під'яремних Москвою народів і,

насамперед, українського народу, старається всіми способами перевищити українську молодь, головню середньошкільну і студентську на будівників московсько-більшевицької імперії. Звичайно, явище втягання в комсомол не нове, але зараз замітне тим, що воно виходить поза межі нахабности.

Гонитва за організуванням якнайбільшого числа студентів Дрогобицького учительського інституту в лави комсомолу являється найосновнішою роботою. Ця політична робота поставлена набагато вище від рівня навчання і вимог навчання. Що ж говорити про обов'язковість висококваліфікованих кадрів майбутніх учителів, коли німецьку мову можна замінити співом, що є до вибору студентам. І тому, що інститут є переповнений напливовим елементом зо Сходу, головню з Росії, студенти-галичани становлять мізерний процент у порівнянні із загальною кількістю студентів, через що не мають хоч деякого рїшального впливу на викладання цієї чи тієї дисципліни. Це привело до того, що студенти зо Сходу переслали директорові інституту заяву із вимогою викладати спів замість німецької мови. Та боротьба за викладання співу і німецької мови на тому не закінчилася. Спочатку квітня м-ця 1949 р. в часі уроку німецької мови на першому курсі історичного і російського факультетів студенти росіяни і українці з СУЗ, кількістю коло 10 чол., в приявності викладача німецької мови Регей (українець з ЗУЗ, коло 45–50 років життя, безпартійний) вимагали викладати перевід з німецького тексту на російській мові. Та в той час виступили проти такої вимоги студенти-галичани. Зчинився крик. Викладач стояв німо. Лайка між обома сторонами тривала до 10-ти хвилин. Студентка Фусяк Параска (українка з ЗУЗ, безпартійна) назвала студентів-росіянів космополітами. Викладач був поставлений у зняковіле положення і погодився на тому, що для студентів з ЗУЗ викладав переводи українською мовою, а для студентів зо Сходу – російською мовою. Чергові лекції німецької мови мали характер уроків трьох мов.

Та на першому пляні большевицька політична робота в школі. Крім окремих викладачів, які організують молодь в комсомол, в інституті ведуть широку політичну роботу по цій ділянці три студенти, кандидати в партію а саме: Ткаченко (росіянин по національності), Вербецький (українець із СУЗ, запеклий організатор комсомолу, який старається з кожним говорити на різні теми, щоб своєю гутіркою захопити дану особу (і Савченко) українець із СУЗ, гордий, неприступний, що з ЗУЗ не хоче говорити). Тепер слїдує лава справжніх московсько-українських большевицьких вегетативних гібридів молоді, комсомольців. Так, наприклад, на першому курсі історичного факультету є 5 комсомольців. Ось їх обличчя:

Малиш Андрій, коло 23 років, життя, українець із СУЗ, дуже дурненький, але відмінник по большевицькому зразку. Батьки його кол-госпники. Він вернув з армії, рветься до всієї большевицької роботи, хотів би сам перевиховати як найскоріше цілу Україну; це тип справжнього большевика у боротьбі з бандерівським рухом. Але це не даром – він одержує стипендію;

Климовський Петро, коло 20–21 років життя, українець із СУЗ, підлизень, організатор комсомолу і запеклий большевик, подібно, як Малиш. Він рівно ж відмінник большевицького зразка по політичній роботі, хоча вступив в комсомол в грудні м-ці 1948 р. в м. Дрогобич. Але неуків на п'яти стає німецька мова, що робить його залежним від студентів з ЗУЗ, які добре орієнтуються в німецькій мові, бо від їх може він відписувати задачі. І тому, що він є «вітчизняко» добре вихований в бентоні, не кланяється на вулиці навіть цим студентам з ЗУЗ, від яких відписує задачі;

Кришталь Ольга, українка з СУЗ, батько – інженер в м. Ходорів, комсомолка від осені 1948 р. зразок об'єктивної, тихої і товариської людини, але «бандерівців не любить, бо вони вбивають», як звикла вона говорити. Стипендії вона не одержує; іспити здає на «добре» і «посередньо». За аполітичність в школі її критиковано в часі факультетських зборів в грудні м-ці 1948 р., як рівнож попадає її за це дуже часто критика в часі перерв від організаторів політичної роботи в інституті, але ця критика є довірочна.

Муйла Надія, 1930 р. народження, українка з м. Борислав-Тустановичі, була до півріччя незамітною, іспити здала на «посередньо», але в другому півріччі стала головною клясною профспілки, протегованої викладачами, і конспірованою комсомолкою. Бувають інколи випадки, що вона в гурті студентів скаже дещо проти большевицької влади, щоб в той спосіб з'єднати їх для себе; в студентському оточенні старається бути дуже ввічливою.

Адикевич Ярослава, українка з с. Солець Дрогобицького р-ну, замешкала в с. Раневичі, цього ж р-ну, аморальна, любовниця кандидата в партію Савченка. В часі семінарських занять виступає вона проти большевицької влади. Свою приналежність до комсомолу маскує вона різними гучними протибольшевицькими виступами. Так, наприклад, в часі викладу історії України викладачем Тичиною про Переяславський договір вона запитала: «А чому Тарас Шевченко писав в "Розритій могилі": – "Ой Богдане, Богданочку..."» Цим поставила вона викладача у зняковіле положення. Викладач спитав її, в якому «Кобзарі» вона це читала. Вона відказала: «Німецького видання». Тепер викладач заявив, що таких видань творів Шевченка читати не вільно і дозволяється лише

читати – радянського видання. В березні м-ці 1949 р. викликав її перед студентську аудиторію викладач історії СРСР І. Кошарний, вимагаючи від її заяви про вступ в комсомол, але вона остентаційно заявила, що вона в комсомол не впишеться. Зараз вона проживає в студентському гуртожитку в одній кімнаті з Муйла Надією, в двійку, хоча в цьому гуртожитку відчувається дошкульно брак місць для студентів.

Але большевики не задоволилися на цих комсомольських стандартах в інституті і тому повели в лютому м-ці 1949 р. великомаштабну акцію по насильному втягуванні молоді в комсомол. Староста кожного курсу вичислював після уроку цих студентів, які зобов'язані були залишитися після навчання в цей день в інституті і взяти участь у зборах. Збори проводилися при участі 6 відпоручників області. Напочатку зборів пояснювали загальною цілю і завдання комсомолу, нав'язуючи до питань міжнародного положення і внутрідержавної політики. Опісля питали вони студентів про причини нехтування молоддю вступу в ряди комсомолу, викликали студентів зокрема біля їхньої президії та вручали кожному викликаному студентові анкету для виповнення її, тобто про згоду стати комсомольцем. Тому що студенти не хотіли брати анкет у свої руки, відпоручники області кричали і ляляли студентів. З приводу большевицьких погроз почали деякі студенти плакати, як наприклад, Кришталь Параска (українка з ЗУЗ, студентка I курсу історичного факультету), Білан (українець з ЗУЗ, студент I курсу українського факультету) і інші. Большевицький наступ на студентів був в основному відбитий, хоча деяких, найбільш опозиційно настроєних до комсомолу, виключено з інституту. Так, наприклад, в часі вище названих зборів виключили большевицькі асимілятори з інституту таких студентів: Чернигевич Любомиру (українка з м. Дрогобич, вул. Стрийська; студентка I курсу історичного факультету; зараз працює), Цянуту (укр. зо Стрийського р-ну; студ. фізмату), одну студентку з фізмату, Шатинського (українець із Самбірського р-ну; студент українського факультету; через два тижні був прийнятий знову в інститут) і Турянського Івана (укр. з с. Кавсько Мединицького р-ну; студент історичного факультету; через два тижні був прийнятий знову в інститут). Слід зазначити при тому, що основний наступ по втягненні в комсомол звернули большевики на студентів-відмінників, головню на I курс всіх факультетів.

Доволі помітною постаттю чесної українки виявила себе в часі загальних інститутських зборів в лютому м-ці 1949 р. вищезгадана студентка Чернигевич Любомира. Коли її викликав комсорг інституту Іваненко (зараз на кращій посаді) біля стола президії і відпоручник з області (жінка) вимагав, щоб вона стала комсомолкою, вона гордо зазначила: «Я вір'ю в Бога, ходжу в церкву і в комсомол не вступлю». Через тиждень

після того, в часі інститутських зборів, що тривали 6 годин, вимагали від неї каяття перед студентською аудиторією і одвертої заяви про згоду вступу в комсомол. Вона відмовила більшовикам вдруге. Тепер виступив як опонент директор інституту, назвав її ворогом СРСР і невихованою та провів «голосування» студентів щодо виключення її з листи студентів інституту. Як треба сподіватись, перемога в голосуванні була по стороні більшовицької «демократії» – росіяни, що сидять завжди в часі зборів на передніх місцях, проголосували «більшістю голосів» за те, щоб позбутися з інституту відверто «інородца». Чергового дня в часі занять пустіло вже те місце, де звикла була сидіти Чернигевич.

Крім спору, який ставлять студенти розростові яничарського комсомолу коли їх стараються з усієї сили втягти до нього, веде патріотичне студентство боротьбу з комсомольськими ренегатами. Найбільш ефективним методом по боротьбі з комсомольцями вважають студенти поривання дружби з комсомольцями і висміювання їх, за що приходиться чесним студентам одержувати догани від комсорга та попередження на майбутнє. Так, наприклад, в часі інститутських зборів виступила студентка-комсомолка Гавдяк (українка з Самбірського р-ну; студ. II курсу українського факультету), вказуючи на те, що з її насміхаються дві студентки-некомсомолки – Сорока (українка з Самбірського р-ну) і її товаришка. Зараз після скарги цього комсомольського підлизня виголошено цим двом студентам догану з заявою: «Якщо таке ще раз повториться, викинемо вас з інституту!». Більшовицькі асимілятори грозили також викиненням з інституту за висміювання комсомолу Цихан Валентині (дочка православного батюшки, пароха церкви по вул. Стрийській; українка з СУЗ, студентка II курсу історичного факультету).

Починаючи від лютневої посиленої кампанії по організуванні комсомолу, дирекція інституту веде цей курс далі. Тепер покликаються в дирекцію студенти, щоб їх розагітовувати, доручати вступати в комсомол і лаяти та грозити. Але для маскування деяких законспірованих комсомольців прикликають в дирекцію і «некомсомолку» Адикевич і інших її подібних. Найбільший тиск, однак, звернений проти студентів: Кришталь Параски і Фусяк Параски (с. Гаї Нижні Дрогобицького р-ну), Лисейко (с. Дуліби Стрийського р-ну), Турянського Івана (с. Кавсько Мединицького р-ну), Коваль Ярослава (с. Синьовидне Сколівського р-ну), Левус (мабуть із Стрийського р-ну) і Проць (із Самбірського р-ну).

Щоб засимілювати українське студентство на Дрогобичині і створити з його російську радянську людину, советського церковного атеїста, забороняється студентам носити медалики і хрестики та відвідувати церкву, за що й переслідується та заноситься прізвиська віруючих в формі насмішок у стінгазету. Така честь, наприклад, припала двом студентам

І курсу українського факультету Кашій і Брич (обидві з райцентру Журавно, цього ж р-ну), яких карикатура була поміщена в стінгазеті на березень м-ць 1949 р. На карикатурі були зображені двоє дівчат з медаліками на шиях, що б'ють головами об землю перед розп'яттям Ісуса Христа.

«Почесну» роботу слідження студентів, що відвідують церкву, виконує місцевий ренегат, зараз комсорг інституту Витячак з м. Борислава (студент І курсу українського факультету), який всі розвідочні дані доносить директорові інституту.

Та релігійний терор далеко ослабий, щоб протидіяти духовним і патріотичним переконанням студентства. Виявляється при посиленому терорі цілком підтверджений природний закон – чим більша акція, тим більша реакція. Він підтверджується і в випадку відвідування церкви студентами в часі релігійних свят; церкву відвідують також деякі студенти українці зо СУЗ.

Релігійний терор в інституті приймав інколи великих форм. Так, напр. кінець квітня м-ця ц. р. виключено з інституту деяких студентів за те, що вони не відвідували занять в часі свят Воскресіння Христового. Серед виключених були такі студенти Друль Ігор (з с. Дуліби Стрийського р-ну; фізмат), Ковалик Лев (з Самбірського р-ну; І курсу українського факультету), одного з фізмату і одного з українського факультетів. Слід зазначити при тому, що в часі виключення з інституту студента Ковалик Лева, наступила в його атака серця, через що був відставлений в лічницю і привезений звідти в інститут та прийнятий знову, буцімто через те, що лікарка написала в прокуратуру акт на директора по причині його терору. Трьом іншим студентам не довелося відвідувати інституту.

Студенти проживають у важких матеріяльних обставинах, бо стипендії можуть одержати лише круглі відмінники, тобто ті, які ведуть політичну роботу. Студенти ІІ курсу всіх факультетів одержують ще покищо стипендії поголовно через те, що їх принімали в інститут ще перед минулорічним указом, який обмежує видачу стипендій студентам до круглих відмінників. Якщо навіть студент відмінник одержить місячну стипендію в 220–250 крб, то йому прожити за її важко, бо за мешкання в гуртожитку мусить заплатити в місяць 15 крб і купити харч в студентській їдальні, де склянка чаю коштує 25 коп., маленька булочка – 40 коп., «демократична» тарілка супу – 2 крб і така ж сама маленька тарілка борщу – 1,60 крб. Слід згадати при тому, що студент потребує з'їсти декілька тарілок супу чи борщу в їдальні, щоб заспокоїти на кілька годин голодний жолудок. А про культурні потреби, що мали б бути студентству якнайкраще наладнані, немає про що й говорити, бо грошей зо стипендії не вистачає на потрібне місячне прохарчування.

Але на першому плані робота зі студентами політична, протибандерівська: Що ж матеріальне забезпечення... Головне – краща молодь комсомольці! І тому «визначні» викладачі роблять різниці в оцінках серед студентів у користь комсомольців, як рівнож бісяться на бандерівців. Ось ці «наукові авторитети»:

Гапшенко² – викладач основ марксизму, росіянин по національності, коло 50–55 років життя, партійний. Він привик завжди виступати на зборах і семінарах з заявою: «Здесьние не вміють примінювати нашу теорію до практики і слухають бандитів...».

Кошарний³ – викладач історії ССРСР, українець з СУЗ, демобілізований з ЧА, коло 30–35 років життя, партійний, якого жінка є дочкою секретаря обкому партії, через що протегований, хоча нічого не вміє (туман). Він заявляє, що «бандери не мають іншої мети, лише рабувати і вбивати».

Куцовський – викладач сучасної літератури, українець з ЗУЗ, але побував на СУЗ від 1918–44 рр., коло 55 років життя. Він виступав в часі факультетських зборів дуже гостро проти бандерівського руху.

Крім вище названих викладачів, є ще в інституті такі викладачі, які дуже слабо орієнтуються у викладуваному матеріалі, через що червоніють перед студентами і компрометуються. До таких вітчизняних викладачів належить комсомолка Лісначенко – викладач історії ССРСР і основ радянської держави коло 25 років життя; без конспекту нічого викладати не може.

Справжні авторитетні викладачі не займаються поборюванням бандерівського руху. Вони є шановані студентами за свою поведінку і справжню працю для добра молоді. В більшості випадків такі викладачі є переслідувані большевицьким охвістям. До цієї категорії викладачів слід зачислити:

² Гапшенко Іван Іванович (27.08.1904, с. Андріївка Чернігівського р-ну Чернігівської обл. – 1971). Закінчив Чернігівський педагогічний інститут (1935), Харківський державний педагогічний інститут (1938, заочно). Кандидат історичних наук (1952), доцент (1959). Директор підготовчого відділення при Чернігівському педагогічному інституті (1935–1938). Викладач кафедри марксизму-ленінізму Дрогобицького учительського інституту (1946). Завідувач кафедри марксизму-ленінізму (1952).

³ Кошарний Іван Якович (25.09.1917, с. Лосинівка Ніжинського р-ну Чернігівської обл.). Закінчив Київський державний педагогічний інститут імені Горького (1939). Кандидат історичних наук (1952). Викладач загальної історії Дрогобицького учительського інституту (1946). В.о. завідувача кафедри історії (1950). В.о. доцента кафедри історії (1953).

Тичину⁴ (сестрінок поета Павла Тичини) – викладач історії України, українець з СУЗ, коло 27 років життя;

Регея⁵ – викладач німецької мови, директор заочного відділу, дуже ввічливий і інтелігентний, українець з ЗУЗ, коло 45–50 років життя, безпартійний;

Козіка Петра Ізотовича⁶ – викладач історії середніх віків і стародавнього світу, дуже мудрий педагог, говорить дуже чистою українською мовою, українець з СУЗ, коло 55 років життя, безпартійний. Він був за німецької окупації в Києві, де викладав в гімназії та «громив колгоспи», як йому закинула партія, за що й був з рядів большевицької партії виключений. Цього року йому пропонували знову вступити в партію, але він відмовився. В середині м-ці ц. р. його викинули з посади в інституті, але через два місяці був прийнятий знову через обстоювання за ним директора інституту та через брак такого кваліфікованого викладача;

Піскун С.⁷ – викладач дитячої літератури, добрий викладач, українка з СУЗ, коло 25–27 років життя, безпартійна. Її рівнож мали на меті виключити з інституту як викладача, бо вона була за німецької окупації на Україні;

⁴ Тичина Владислав Євгенович (1918, м. Чернігів). Закінчив Київський державний університет імені Т.Г. Шевченка (1942). Перебував у лавах Червоної армії (1942–1945). Асистент кафедри історії Дрогобицького учительського інституту (1946). Декан історичного факультету (1947). Перейшов працювати у Сумський педагогічний інститут (1949).

⁵ Регей Василь Іванович (1915, с. Мечинків Бережанського р-ну Тернопільської обл.). Закінчив Варшавський університет (1939). Викладач факультетського курсу німецької мови Дрогобицького учительського інституту (1946). Заступник директора із заочної освіти (1947). Заступник директора з навчальної та наукової роботи (02–04.1951).

⁶ Козік Павло Зотович (7.11.1917, с. Жовтневе Попівнянського р-ну Житомирської обл.). Закінчив Київський державний університет імені Т.Г. Шевченка (1940). Викладач історії Дрогобицького учительського інституту (1940). Старший викладач Вінницького державного педагогічного інституту (1944). Старший викладач, завідувач кафедри історії Дрогобицького учительського інституту (1945). Завідувач фізико-математичного та історичного відділів (23.02.–6.10.1950). Кандидат історичних наук (1950). Звільнений 1952.

⁷ Піскун Ганна Онуфріївна (4.12.1920, с. Велика Яблунівка Смілянського р-ну Київської обл.). Закінчила Київський державний університет (1945), аспірантуру Львівського педагогічного інституту (1954). Кандидат філологічних наук (1972). Викладач української мови Дрогобицького учительського інституту (1945). Асистент кафедри української мови Львівського педагогічного інституту (1954). Асистент кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного інституту імені Івана Франка (1960). Старший викладач кафедри української мови (1963). Переведена до Черкаського державного педагогічного інституту (1973).

Яржемського⁸ – викладач російської літератури, жид по національності коло 55 років життя, безпартійний. В березні м-ці ц. р. в часі лекції Богданова про вищість радянської культури над західноєвропейського, був він викритий лектором як космополіт (тоді був викритий викладач з фізмату Савроні). Він сидить уже з другою жінкою.

Постій, 9 серпня 1949 р.

С л а в а У к р а ї н і!

Зібрав дані і оформив: / - / 5-Тр.

*Архів Центру дослідження визвольного руху,
ф. 63, т. 4, арк. 1–4.*

***Копія.
Машинопис.***

Стаття надійшла до редакції 08.02.2021 р.

⁸ Яржемський Сергій Іларіонович (21.10.1914, с. Біла Церковня Августовського р-ну, Республіка Білорусь). Закінчив Московський інститут історії, філософії і літератури (1940). Викладач Станіславського учительського інституту (1940), Н-Ломоновського учительського інституту (1943). Старший викладач російської літератури Дрогобицького учительського інституту (1948). Звільнений (1955).